

сценки, жанрової зарисовки, книжкової чи журнальної ілюстрації, політичної сатири і, нарешті, філософського осмислення реальності. Вона здебільшого відображає проблеми суспільства, здавна слугуючи певним методом самоствердження над кривдником чи ворогом.

Карикатура створює яскравий образ, коротко і яскраво резюмує суть історичного чи суспільного явища, події. Це своєрідний документ свого часу, в якому автори часто підкреслюють типові риси певних історичних та суспільних явищ; розкривають їх політичну природу; розкривають (часто з негативного боку) образ політичного діяча.

Ключові слова: візуальні історичні джерела, карикатура, методика.

Список використаних джерел

1. Мороз П., Мороз І. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання всесвітньої історії в основній школі: методичний посібник. К., 2018, 96 с.
2. Савенков А. И. Психологические основы исследовательского подхода к обучению : учеб. пособ. М., 2006., 480 с.
3. Moroz P., Moroz I. Conceptual bases of the research activity in the process of teaching world history at the secondary school // Український педагогічний журнал. 2015. № 3. С. 102-115.

МЕТОДИКА РОБОТИ ІЗ СТАТИСТИЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

*Мороз Петро,
канд. пед. наук, ст. наук. співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Для об'єктивного дослідження історичних процесів і явищ велике значення мають статистичні джерела, які містять результати масових обстежень, описів, переписів, стандартизованого обліку та звітності. Статистичні дані відображають кількісні показники певних явищ та процесів в суспільстві в усьому їх різноманітті (техніко-економічні, соціально-політичні, культурні явища і процеси тощо) в

нерозривному зв'язку з її якісним змістом.

За своїм змістом і залежно від галузі, де вона застосовується статистика поділяється на різні види: промислова, сільськогосподарська, етнічна, демографічна, соціальна, адміністративна, військова, торговельна тощо. Варто зазначити, що кожен із видів статистичних джерел має свої характерні риси та особливості. Як наочність при роботі з цифровим матеріалом, використовують статистичні таблиці, графіки, діаграми (кругові та стовпчикові).

Статистичні джерела вважаються точним інструментом дослідження конкретних історичних явищ та процесів. Втім дослідник має дотримуватися наукових засад при їх використанні.

Статистичні джерела доцільно використовувати на уроці історії під час вивчення соціально-економічного розвитку країн, рівня життя різних верств населення, для порівняльної характеристики розвитку різних держав у той чи інший історичний період.

Зауважимо, що джерела із статистичними даними є тим навчальним ресурсом, який дозволяє реалізувати компетентнісний потенціал історії як навчального предмета (за ключовими компетентностями). В даному випадку мова йде про математичну компетентність, зокрема такі вміння, що передбачені навчальною програмою з історії, як: оперувати цифровими даними, математичними поняттями для пізнання і пояснення минулого й сучасних суспільних подій, явищ і процесів; перетворювати джерельну інформацію з однієї форми в іншу (текст, графік, таблиця, схема тощо); будувати логічні ланцюжки подій, вчинків; використовувати статистичні матеріали у вивченні історії.

Варто звернути увагу учнів на особливості статистичного документу, який:

- створюється з метою фіксації, контролю та аналізу конкретних процесів і явищ;
- містить конкретну кількісну інформацію про досліджувані об'єкти і масові явища;
- досить часто представлений у вигляді таблиць, діаграм, схем.

Як зазначає Ю. Малієнко, вивчення не надто яскравих для учнів соціально-економічних процесів можна організувати як дослідження статистичних даних, що

дасть змогу учням прослідкувати динаміку відповідних тенденцій. На її думку, важливо ознайомити учнів з загальними рекомендаціями для роботи зі статичною інформацією.

Загальні рекомендації учням для роботи зі статистичною інформацією:

- Ознайомтеся з даними, наведеними у статистичних таблицях, діаграмах тощо.
- Визначте основні параметри, показники, якими користувалися дослідники (історики, економісти, соціологи та ін.) при складанні статистичної інформації, прокоментуйте її основний зміст.
- Визначте тенденції суспільного розвитку, що відображають таблиці, діаграми, поясніть, як зазначені зміни впливали на життя людини.
- Спрогнозуйте, для аналізу яких процесів можна використовувати відповідні статистичні дані [19].

Отже, статистичні документи є цінним і досить точним історичним джерелом, дослідження яких дозволяє більш повно висвітлити певний історичний процес чи явище. В методиці статистичні документи найбільш частіше використовується при вивченні економічних питань. Однак слід пам'ятати, що статистичні дані, як і будь-яке джерело, можуть давати неповну, однобічну, навіть сфальсифіковану інформацію. Тому цифрові матеріали варто розглядати у сукупності з іншими джерелами, звертаючи увагу на достовірність даних. Необхідно також враховувати, хто, коли і де укладав інформацію, з якою метою, з яких джерел походять використані дані та ін.

Ключові слова: статистичні матеріали, історичне джерело, дослідницьке навчання.

Список використаних джерел

1. Малієнко Ю. Б. Формування інформаційної компетентності дев'ятикласників на уроках історії. Історія України. Всесвітня історія. Правознавство : методичні рекомендації МОН України щодо організації навчального процесу в 2017/2018 навчальному році; оновлені на компетентнісній основі навчальні програми для 5–9-х

класів ЗНЗ; методичні коментарі провідних науковців щодо впровадження ідей Нової української школи. К. : УОВЦ «Оріон», 2017. С. 99-102.

2. Мороз П., Мороз І. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання всесвітньої історії в основній школі: методичний посібник. К., 2018, 96 с.

3. Moroz P., Moroz I. Conceptual bases of the research activity in the process of teaching world history at the secondary school // Український педагогічний журнал. 2015. № 3. С. 102-115.

ВИВЧЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ПОСТАТЕЙ НА УРОКАХ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

*Моцак Світлана,
канд. пед. наук, доцент,
Сумський педагогічний університет імені А.С.Макаренка,
м. Суми, Україна*

Сьогодні перед вчителем історії з особливою гостротою постає завдання гуманізації історії як науки, підвищення уваги до особистості в історії, розкриття ідеї самоцінності людини в історичному процесі.

Шкільна історична освіта як складова національної освіти виховує в дітей духовні та моральні ціннісні орієнтації, стійкий інтерес до подій і явищ суспільного життя та процесу їх пізнання, закладає основи самоідентифікації особистості, її самореалізації в сучасному суспільстві. Вона допомагає сформувати в учнів основи почуття особистої та національної гідності, що є найважливішою складовою громадянськості.

Так в державному стандарті історичного освіти проблема вивчення людини та її ролі в історії поставлена першою серед наскрізних змістових ліній всіх шкільних курсів. Пошуки шляхів розкриття людини і як об'єкта, і як суб'єкта історії вимагають переосмислення методологічних позицій у відборі змісту, більш глибокого співвіднесення його з психологічними можливостями навчання, застосування адекватних новому змісту методичних прийомів, засобів і організаційних форм навчання.